

Petseri nime päritolust

ENN ERNITS

Põhjalik kirjeldus põlisel seto asualal paikneva Petseri linna (vn *Печѳры*) nime kohta leidub „Eesti kohanimeramatus” (EKNR). Praegu kannab Petseri nime klooster ja rajoon, varem on olnud ka sellenimeline maakond, vald ja külagogukond. Kirja-sõnas on esitatud toponüümi päritolu kohta mitu võimalikku seletust, kuid millised neist on tõenäolisemad, seda teada ei saa. Kohanimede algupära kindlakstegemisel on uurija sageli kimbatuses, sest häälikulise koosseisu poolest võib aluseks sobida mitu sõna. Ent kui ei õnnestu sedastada nimepaneku motiivi, võibki tõepilt jääda ähmaseks.

Kas eesti või vene keelest?

EKNR-is esitatud Petseri nime etümoloogiad saab kõrvutamiseks pakutud apellatiivide põhjal jagada kahte leeri: ühtedel andmetel pärineb nimi slaavi keeltest, teiste põhjal aga eesti keelest. Nõnda on omal ajal toiminud kirjamees, etnograaf ja keeleteadlane, seto kultuuri uurija Jüri Truusmann (1856–1930). Ta oletas, et vaatlusalune toponüüm lähtub idaslaavi keelte koobast tähistavast sõnast, mille näiteks esitas vanaidaslaavi¹ *newępa* ning valgevene ja ukraina *нечера*, mis olevat seotud vene verbiga *нечь* : *неку* ’küpsutama’ (vrd ka *нечь* ’ahi’).² Peale saksa ja balti keelte näidete, mis jäägu siinkohal kõrvale, esitas Truusmann (1897: 53) võrdluseks soome sõna *pätsi* ’ahi (murdes); põrgu’ ning eesti sõnad *pätjsahi* ’umbahi’ (j-täht tähistab peenendust) ja *päts* (Truusmannil tähenduses ’kakk, kook’). Ajakirjanik ja kodu-uurija Sergei Melnikov (snd 1939) lähtus Petseri nime päritolu seletamisel kloostrialustest koobastest ja vanaidaslaavi sõnast *нечера* ~ *newępa* ’koobas’ (Melnikov 1984: 137). Toponüümi on koobast tähistava sõnaga seostatud juba varemgi (nt Vassiljev 1882: 225).

Eesti sõnavarast on Petseri nime võimalike lähetenäidetena EKNR-is mainitud järgmisi: *päts* ’piklik ümarate otstega leib; terve leib või sai; kandiline tükk või kamakas mingit ainet või materjali’, lõunamurrete *pets* ’reheahju osa’ ja *petseriq* ’säärseapad’, samuti

¹ Vanaidaslaavi keel on tuntud rohkem vanavene keele nimetuse all, ent see kajastab mõiste sisu ühekülgsest.

² Tänapäeva valgevene kirjakeeles tegelikult *пняѳра* ’koobas; grott; urg’ (BRS: 772).

päts 'karu, mesikäpp'. Mainitutele on lisatud võimalus, et seletus võiks peituda Petseri lähedal volava Paatskohka jõe (vn *Пачковка*) ja samanimeliste külade nimedes.

Asugem nüüd esitatud ainekst ligemalt analüüsima. Soome *pätsi*, eesti *pätsahi*, Har *peís* 'ahjukapp' ja San *pets* 'tulease' on saanud vene sõnast *печь* 'ahi', mis on siirdunud ka teistesse läänemeresoome keeltesse, peale selle veel saami ja sürjakomi keelde. Ka (leiva)pätsi märkivat eesti lekseemi on kaua aega peetud sama algupära laensõnaks, kuid hiljem on tõenäolisemaks loetud afektiivset lähet (EES: 405 järgi „häälikuliselt ajendatud tüvi”; vt ka Must 2000: 256–257; SSA II: 461; EMS VIII₃₆: 51–52). Tege-likult pole *petseriq* vene säärsaabaste tähenduses linnanime lähtesõnaks, vaid ta ise on tekkinud kõnealusest toponüümist (vt ka EMS VII₃₂: 381). Asjaomase sõnapesa seostamisel *Petseriga* oleks aga raske leida nimepaneku motiivi. Ja mida tähendaks sel juhul lõpuosa *-eri*?

Petseri nime pole mõtet seostada vene *Пачковка*’ga. See ei sobi juba häälikuliselt: tüvedes *Печер-* ja *Пачк-* ühtivad vaid häälikud *p* ja *č*. Jõe- ja külanime Paatskohka päritolu lähemalt selgitamata on seda venepäraseks pidanud kohanimeuuriija Peeter Päll (2003: 130). Truusmann (1897: 52) seostas toponüümi vene sõnaga *пачка* 'määrima, mustaks tegema', mida ta kõrvutas eesti ja soome lekseemidega; vrd ee *pasandama* ja sm *paskattaa* ~ *paskantaa* ~ *paskia* (vt ka ESR III: 223). Häälikuliselt ei sobi kõrvutamiseks ee *paatjas* 'kahvatukollane', sisuliselt sobimatu on sm *paeta* 'pageda, põgeneda' (vt Manakov, Vetrov 2008: 157). Siinkirjutaja arvates tuleks asulanime tõenäolisemaks aluseks võtta antroponüüm *Пачек* ~ *Пачко*, mis pärineb vanaslaavi keeleperioodist ja on tuletatud mäarsõnast *паче* 'enam, parem' (Baženova 2006: 341). Ilmekalt tõendab patronüümilise kohanime päritolu Setomaalt Sõmeritsa gubaast ehk kohtu- ja halduspiirkonnast 1585.–1587. aastal registreeritud *пож[ня] въ Пачковичахъ* 'heinamaa Patškovitšis' (PKP: 307). Nimes esinev sufiks *-ичи* on asulanimeses sage ja tähistab toponüümi põhiosas nimetatud isiku (sh esmaasuka) järeltulijaid; sarnaselt on moodustatud näiteks külanimi *Ярославичи* (Popov 1965: 67). Kohanime *Пачковка* puhul on antroponüümile lisandunud sufiks *-ка*, nagu see on omane paljudele teistelegi asulanimedele, näiteks *Семеновка* (Kartavenko 2011: 315).

Petseri kloostri ajaloo põhjal olevat sinna lähedale Paatskohka jõe äärde küla rajanud hoopis keegi Ivan Dementjev (Malkov 1991: 185). Et aga kloostri ajalugu on legendidega põimitud, ei tarvitse see peegeldada tegelikkust. Teisalt on võimalik, et esmaasukas nimetas asula oma esiisa või kellegi teise järgi. Nime antroponüümne päritolu sunnib arvama, et küla on andnud nime jõe, mitte vastupidi.

Näikse, et Petseri nime etümologiseerimisel on otstarbekas võtta aluseks eespool mainitud Melnikovi (1984: 137) seisukoht, et nimi on seotud koobastega. Vene, valgevene ja ukraina keele eellaseks olnud vanaidaslaavi keeles tähistasid koobast nii *печера* kui ka *нещера* (SDJ VI: 387, 389). Häälikuliselt sobib vene nime läh-teks üksnes *печера*. Sama algupära on ka Kiievi koobaskloostri ehk Kiievi Petšerski suurskloostri (ukr *Києво-Печерська лавра*) nimi, ent täiesti teist päritolu on Komi Vabariigi ja Neenetsi autonoomse ringkonna territooriumil volava ja Barentsi merre suubuva Petšora jõe nimi (vt GNR: 350–351; SNG 436). Oletust Petseri nime

lähtumisest koopa mõistest aitab tugevdada tutvumine kloostri eel- ja alguslooga (vt allpool).

Üsna lähedal *Petseri* päritolu seletamisele oli juba Truusmann, kuigi talle oli vist märkamata jäänud vanidaslaavi *печера*, ent selle-eest olid talle tuntud teiste idaslaavi keelte *č*-lised vasted.³ Tänini peetakse usutavaks, et koobast, ahju ja küpsetamist tähistavad sõnad on etümoloogiliselt seotud: kuju poolest võrreldakse koopa-ava endisaegse ahjusuu või -süvendiga. Sõna *печера* puhul on tüvega **pektь* liitunud sufiks *-erā*. Seetõttu pole probleemi ka *Petseri* nime lõpuosa tõlgendamisega. Seevastu *пецера* kujutab endast varast laenu kirikuslaavi keelest (ESR III: 256; IES: 30).

Taustaks veidi kloostri eel- ja alguslugu

Petseri mungakloostri täispikk nimi on Pihkva-*Petseri* Püha-Jumalaema Uinumise klooster (vn *Свято-Успенский Псково-Печёрский монастырь*). Venekeelne toponüüm sisaldab sõna *Печерский*, mitte aga *Печорский*, mida peetakse mitteametlikuks (KNAB). Õeldut kinnitab kogu tänapäevane veebimaterjal, sh kloostri koduleht (SPM). Paraku leidub ebatäpne *Печорский* ka mõnes vene teatmeteoses (nt GNR: 351), samuti Setomaa kohanimedeks leksikonis 1585. aasta kohta (vt SK: 106). Siinpuhul on viidatud aastatel 1585–1587 koostatud Pihkvamaa revisjonikirja trükiväljaandele. Selle uuesti läbivaatamisel selgus, et allikas on kasutatud siiski ainult *e*-list nimekuju (PKP: 4–5, 23 jpt). Juba Pihkva leetopissis tarvitati kloostri nime korduvalt elliptilisel kujul, nt 1528 *в Печере* (käändes; PL V₁: 105). Linnaga, mis oli esialgu slobodaa ehk sunnismaisusest vaba elanikkonnaga asula, on teine lugu: selle nime hakati kasutama kujul *Печоры* ~ *Печора*. Muide, asula puhul on registreeritud ka nimekuju *Пецеры* (Vassiljev 1882: 228).

Petseri kloostrit mainitakse Pihkva leetopissis esmakordselt 1519. aasta sündmuste kirjeldamisel. Seal leidub näiteks lauseosa *Печерской монастырь, Ви́фляньскую пецеру, богом сотвореную* 'Petseri kloostrit, jumala loodud Liivimaa koobast' (PL V₁: 101).⁴ Kui uskuda kirjanepu täpset edastamist, siis on juba toona võidud sisihääliku kasutamisega eristada kloostri nime ja koobast tähistavat sõna. Samuti on toponüümi *č*-list kuju kasutatud täiendina 1537. aastast pärinevas ülestähenduses: „печерские старцы поставиша церковь [---] на Печерском дворе” 'Petseri (eakad) mungad rajasid kiriku Petseri talus' (PL V₁: 108). Viimase all mõeldi Pihkvas asuvat majapidamist, kus mungad viibisid ajutiselt (Vassiljev 1882: 227; POS VIII: 153).

1580. aastate lõpul ja järgmise kümnendi alguses koostati *Petseri* kloostri ajaloo ülevaade, mida täiendati kuni XVII sajandi lõpuni. Tähelepanuväärne on

³ Koopa tähendus on tuntud ka lääne- ja lõunaslaavi keeltes, nt poola *pieczara*, bulgaaria *пецера* [peštera] (SNG: 436). Poola sõna peetakse võimalikuks vene laenuks (IES: 30). Mõlemad vanidaslaavi sõnakujud esinevad juba XI sajandi allikates (SR) XV: 38, 42; SDJ VI: 387).

⁴ *Ви́фляньскую* asemel on teisel kirjutatud *ливонския* (Malkov 1991: 175). Nimekuju *Vihlandija* on Petseri-taguste maade, st Rootsi valduses oleva Liivimaa kohta, talletatud Kraasna maa-rahvalt Pihkvamaa lõunaosas (Kallas 1903: 41).

kroonika esimene redaktsioon, lühendatud pealkirjaga „Повесть о Печерскомъ монастыри” (‘Lugu Petseri kloostrist’), mille valmimise ligikaudseks ajaks loetakse aastaid 1525–1526 (Malkov 1991: 181–183). Muide, kroonikas tarvitatakse huvipakkuvate üldsõnade puhul ainult *č*-list kuju, nt *место около печеры* ’koht koopa juures’, „над дверми же печерными [---] писание сице: „Богомъ созданная печера”” ’koopa uste kohal selline kiri „Jumala loodud koobas”’ (Malkov 1991: 185).

Pärimustega küllastatud kroonikas jutustatakse, kuidas eespool nimetatud Ivan Dementjev olevat avastanud tulevase kloostri kohalt koopasuu eespool mainitud kirjaga. Sellest saanud teada Moskva päritolu õigeusu misjonär Ivan Šestnik ’rändaja’, kes oli XV sajandi lõpupoolel tulnud Tartust (Malkov 1991: 185–186). Hilisemast kirjasõnast selgub, et juttu on misjonär Joannist (munganimega Jona), kes olevat olnud sunnitud koos abikaasaga Liivimaalt katoliiklaste tagakiusamise eest põgenema (Möldroo 1937: 5; SUP: 14–15). Tema ametivend, müütiline Issidor olevat samal põhjusel 1472. aasta talvel uputatud Emajõkke (vt Selart 1998). XV sajandi teisel poolel olevat liivakivisse kaevatud koopas elanud juba sealkandi esimene erakmunk Mark. Ka Joann ehk Jona hakanud mungaks, asunud elama koopasse ja püstitanud mäenõlva koobaskiriku (*храмъ в горе* ’pühakoda mäe sees’; Malkov 1991: 186), mis pühitseti 1473. aastal Uspenski ehk Jumalaema Unumise kirikuks. Seda daatumit loetakse Petseri kloostri rajamise aastaks. Mõlemad mehed maeti pärast surma koopasse, hiljem hakkasid mungad seda oma kätega mitmes suunas laien-dama, mistõttu tänapäeval laiub maa sees ulatuslik koobaskalmistu. Kloostri lähedale tekkis slobodaa, mis tasapisi arenes Petseri linnaks (Piho 2013: 8–10). Refereeritu kinnitab, et Petseri kloostri nimele pole tarvis otsida uut lätet, liiati veel eesti keelest, sest koobast tähistav vanaidaslaavi sõna sobib nii häälikuliselt kui ka sisuliselt: kloostri teke seondub koopaga ja koobastik on realselt olemas.

Eespool nimetatud revisjonikirjas 1585.–1587. aastast on mainitud Petseri küla: „в Подгорѣхъ подъ деревнею подъ Печерею” ’Podgorjes Petšera küla all’, „житья на деревнѣ на Печерѣ, а рыбу ловить в рѣкѣ в Камнѣ” ’elab Petšera külas, kuid kala püüab Kamna jõest’ (PKP: 121).⁵ Huvipakkuva toponüümi lokaliseerimine vajaks eriuuri ja asjatundlikku lähenemist, sest praegustel andmetel on ülimalt kahtlane, et seda võiks seostada Petseriga. Mingil põhjusel ei kajastu revisjonikirjas Paatskohka küla, küll aga on korra nimetatud jõge: *на рѣкѣ Пачковѣ* ’Paatskohka jõel’ (PKP: 306).

Eestikeelsed nimekujud ja esmamaining

Kõige tõenäolisemalt on *Petseri* tuletatud vene kohanimetüvest *Печер-*. Kas laenamine toimus varasest kõnepruugist, mil muutus *e > o* (pärast peenendunud konsonanti *ě*) polnud veel aset leidnud, või kloostri vahendusel vanavene kirjakeelsest

⁵ Tõenäoliselt on silmas peetud Pihkva järve suubuvat Kamenka jõge, mille kaldal asub Kamno küla. Mitte segamini ajada Kamenka ehk Kamenetsi ojaga, mille ääres kõrgub Petseri klooster. Viimase toponüümi põhisõnaks on revisjonikirjas ’oja’, nt *на Каменномъ ручью* ’Kamenka ojal’ (PKP: 304).

toponüümist, pole selge. Viimase oletuse kasuks võiks rääkida tõik, et mitmesugused lood Petseri kloostril ajalooajal olid lugejate hulgas populaarsed; tänapäevani on säilinud üle 50 käsikirja, mis pärinevad XVI–XIX sajandist (Malkov 1991: 163). Nimi võis levida seto päritolu kloostrielanike kaudu.

Muutuse $e > o$ kohta on kirjalike allikate põhjal väidetud, et see algas juba XII sajandi lõpul, muutudes intensiivsemaks järgnenud aastasajal, eriti just sisihäälikute järel; see protsess lõppes üldiselt XVI sajandil (Borkovski, Kuznetsov 2007: 129). Paraku pole siinkirjutajal ajaandmeid Pihkva murde alalt.

Eesti nimes *Petseri* esineva häälikuühendi *ts* põhjal otsustades on laenuallikas sisaldanud č-d. Kindlasti ei tule kõne alla laenamine Pihkva murrakutes kaheti hääldatavast sõnast, kus standardkeele *ц*-le vastab *шш* [šš] või *шьш* [šš'], vrd *пшишора* ~ *пишьшеры* 'koobas' (POS XXVI: 137). Vähemalt uuritava toponüümi puhul pole eesti keelde jõudnud Pihkvamaale iseloomulikud murdejooned: iitamine (vn *иканье*) ja jaatamine (vn *яканье*), mille tulemusel muutus esimese silbi *e* vastavalt kas *i*-ks või *ja*-ks, vrd *Пичёрский*, *Пячёрский*, *печера* > *ничора* 'koobas', *пячора* 'liivajärsak' (Požaritskaja 2005: 227–228; POS XXVI: 112, 122).

Pole selge, kas *Petseri* lähtub aluskeele ainsuse või mitmuse kujust. Teadaolevalt pole *i*-lõpulisel toponüümid Setomaa asulanimes domineerivad, liiati on nende lõpuvokaal erinevat algupära, nt *Issadi* < *Исады*, *Matsuri* < *Мачура*, *Tsütski* < *Чудской Коней*, *Voropi* < *Воробьево* (SK: 32, 81, 170, 189).

Paraku on keeruline saada ülevaadet *Petseri* nime variantidest eesti murretes. Seepärast saab esitada vaid paar juhuslikku näidet. Eesti-saksa sõnaraamatus esinev *Petsēr* : *Petsēri* on toimetaja Jakob Hurda arvates viga või ebatäpsus (Wiedemann 1973: 804). Nimetavalise algvormi on sõnaraamatu koostaja ise moodustanud, nagu näitavad *Paltisk* ja *Vastseliin* (Päll 2024: 56). Pikk järgsilp on tuletatud ilmselt venekeelse nime rõhulise silbi põhjal. Muide, eesti-saksa sõnaraamatu esmatrükis kõnealust kohanime ei kohta (vt Wiedemann 1869). Teise silbi *u*-häälik leidub leivu seesütlevas käändes üles kirjutatud vormis *Petšurin* (KNAB). Tõenäoliselt on siinpuhul eeskujuks olnud vene nimi või läti *Pečori* (vt ELS: 1093).

Ent murdeainese hulgas leidub ka *i*-häälikuid sisaldavaid nimekujusid. Näiteks Juuru kihelkonnast pärineb rändseto tegevust kirjeldav lause *Pitsari mehed ostavad setukaid* – *naha obusid* (EKI MK) ning Oskar Kallas on lutsi suust kuulnud kohanime kujul *Pitseri* (KNAB). Mõlemad üleskirjutuskohad jäävad Petserist suhteliselt kaugele, mistõttu nad võivad olla hilised, kajastades vene *i*-list hääldus- või murdekujut. Juuru näide võib olla mõjutatud sealsamas kasutatud üldsõnast *pitsar* 'pitser' (vt EMS VII₃₃: 543).

Eesti regilaulude andmebaasi (ERAB) põhjal selgub, et lauludes on *Petseri* nime kasutatud suhteliselt harva, sh Setomaal kolmel ja mujal neljal korral (Harju-Madise, Kursi ja Põltsamaa khk, Tartu), piirkonnast sõltumata eranditult *e*-lisena, nt „Pettä lasku-i sa Petsere säksol / Võita lasku-i sa Võro kaupmehil / Esi petä ' sa Petseri säksa / Võida Võro kaupmehe.”⁶ Varem on sõnalõpu *e* olnud Setomaal laiemalt tuntud, nt *Petsere mastera* 'klooster' (EKNR; vt ka SK: 106).

⁶ ERA II 286, 674 (23) < Setumaa, Vilo v, Sagorje k. – Anna Tammeorg < Anastasia Karulaan, snd 1898 (1940).

Petseri eestikeelne nimi tänapäevasel kujul esineb praegustel andmetel esmakordselt Pärnu Eliisabeti kiriku pastori Ernst Wilhelm Woldemar Schultzi (1813–1887) koostatud esimese eestikeelse atlase „Maa Kaardi-ramat kus sees 16 Maa Kaarti” (Perno: R. Jakobi et Komp., 1859) Läänemere kubermangude kaardil (vt Pae 2019: 30; MKR: kaart 8; vrd EKNR). Atlas ilmus trükist 1859. aasta mai keskel (Paatsi 1984: 423). Toonaste ajalehtede hoolikas läbivaatamine annaks ehk veelgi varasema esmadaatumi, aga see oleks peaaegu nõela otsimine heinakuhjast. Igatahes esimesel eestikeelsel maakaardil, mis ilmus 1854. aastal ja teises trükkis järgmisel aastal, seda toponüümi ei leidu (vt Paatsi 1996: Lisa).

Lõpetuseks

Ei tohiks kõhelda otsustamisel, kas Petseri nimi on lähtunud eesti või vene keelest. Kahtlemata pärineb see vanaidaslaavi sõnast *нечера*, mis tähendab koobast. Toponüümi teke on ajendatud liivakivikoopast, mis on tihedalt seotud Petseri kloostri ajalooga. Pole mõtet seostada nime Paatskohka küla omaga. Praegustel andmetel kohtab eestikeelses kirjasõnas Petseri nime esmakordselt 1859. aastal ilmunud Läänemere kubermangude atlases.

MURRAKUD JA KEELED

ee = eesti keel; **Har** = Hargla; **San** = Sangaste; **sm** = soome keel; **ukr** = ukraina; **vn** = vene keel.

VEEBIVARAD

ERAB = Eesti regilaulude andmebaas. Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv.
<https://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas>

KNAB = Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas. <https://arhiiv.eki.ee/knab/knab/>

SPM = Свято-Успенский Псково-Печерский монастырь. <https://ppmon.ru>

ARHIIVIALLIKAD

EKI MK = Eesti Keele Instituudi murdekartoteek.

ERA = Eesti Rahvaluule Arhiivi rahvaluulekogu Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis.

KIRJANDUS

Baženova 2006 = Александра Баженова, Славян родные имена. Словарь исторических родокоренных имён и прозваний славян и русов за два тысячелетия. (Русская традиция.) Москва: Ладога-100, 2006.

- Borkovski, Kuznetsov 2007** = В[иктор] И. Борковский, П[ётр] С. Кузнецов, Историческая грамматика русского языка. 4-е изд. (История языков народов Европы.) Москва: Издательство ЛКИ.
- BRS** = Белоруска-рускі слоўнік. Рэд. К[ондрат] К. Крапівы. Каля 90 000 слоў. Масква: Дзяржаўнае выдавецтва замежных і нацыянальных слоўнікаў, 1962.
- EES** = Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar, Eesti etümoloogiasõnaraamat. Peatoim I. Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012.
- EKNR** = Marja Kallasmaa, Evar Saar, Peeter Päll, Marje Joalaid, Arvis Kiristaja, Enn Ernits, Mariko Faster, Fred Puss, Tiina Laansalu, Marit Alas, Valdek Päll, Marianne Blomqvist, Marge Kuslap, Anželika Šteingolde, Karl Pajusalu, Urmas Sutrop, Eesti kohanimeraamat. Toim P. Päll, M. Kallasmaa. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2016.
<https://www.eki.ee/dict/knr/> (veebivariant 2018).
- ELS** = Igaunu-latviešu vārdnīca. Eesti-lāti sõnaraamat. Koost Valts Ernštreits, Marika Muzikante, Maima Grinberga. Vast toim V. Ernštreits. Rīga–Tallinn: Latviešu valodas aģentūra, Eesti Keele Sihtasutus, 2015.
- EMS VII₃₂** = Eesti murrete sõnaraamat. VII kd, 32. v. parigas–piiastama. Toim Mari-Liis Kalvik, Mari Kendla. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2021.
- EMS VII₃₃** = Eesti murrete sõnaraamat. VII kd, 33. v. piibama–podina. Toim Mari-Liis Kalvik, Mari Kendla. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2021.
- EMS VIII₃₆** = Eesti murrete sõnaraamat. VIII kd, 36. v. pägar–rambima. Toim Mari-Liis Kalvik, Mari Kendla. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2024.
- ESR III** = Макс Фасмер, Этимологический словарь русского языка. Том 3. Муза–Сят. Москва: Прогресс, 1987.
- GNR** = Е[вгений] М. Поспелов, Географические названия России. Топонимический словарь. Москва: АСТ, Астрель, 2008.
- IES** = П[авел] Я. Черных, Историко-этимологический словарь современного русского языка. Том 2. Москва: Русский язык, 1993.
- Kallas, Oskar 1903**. Kraasna maarahvas. Helsingi: Soome Kirjanduse Selts.
- Kartavenko 2011** = В[ера] С. Картавенко, Календарные имена в составе топонимов. – Преподаватель XXI век, № 3, с. 311–320.
- Malkov 1991** = Ю[рий] Г. Малков, Повесть о Псково-Печерском монастыре. (К истории сложения свода монастырских сказаний.) – Книжные центры Древней Руси XI–XVI вв. Разные аспекты исследования. Сборник статей. Отв. ред. Д[митрий] С. Лихачёв. Санкт-Петербург: Наука, с. 163–199.
- Manakov, Vetrov 2008** = А[ндрей] Г. Манаков, С[ергей] В. Ветров, Неславянская топонимия северо-западных районов Псковской области. – Псковский регионально-логический журнал, № 6, с. 153–163.
- Melnikov 1984** = С[ергей] Е. Мельников, О чем говорят географические названия. Историко-лингвистические и краеведческие заметки. Ленинград: Лениздат.
- MKR** = Maa Kaardi-ramat kus sees 16 Maa Kaarti. Faksimile. [Tartu:] Regio, 2009.
- Must, Mari 2000**. Vene laensõnad eesti murretes. [Tallinn:] Eesti Keele Sihtasutus.
- Möldroo, Aleksander 1937**. Petseri klooster sõnas ja pildis. Eesti, saksa ja vene keeles. Petseri: A. Möldroo.

- Paatsi, Vello 1984.** 125 aastat esimese eestikeelse atlase ilmumisest. – Keel ja Kirjandus, nr 7, lk 423–426.
- Paatsi, Vello 1996.** *Eüroopa ja Palästina*. Esimene eestikeelne kaart. – Akadeemia, nr 12, lk 2570–2583.
- Pae, Taavi (koost) 2019.** Eesti rahvusatlas. The National Atlas of Estonia. Kartograaf Triin Laur. Tartu: Tartu Ülikool; Regio.
- Piho, Mare 2013.** Petseri – 20. saj väike Euroopa linn. Toim Mari Karlson. [Tallinn:] Tänapäev.
- PKP** = Сборник Московского архива Министерства юстиции. Том 5. Писцовая книга по Пскову и его пригородам [1585–1587 гг.] Москва, 1913.
- PL V₁** = Псковские летописи. (Полное собрание русских летописей. Том 5, вып. 1.) Москва: Языки русской культуры, 2003.
- Popov 1965** = А[лександр] И. Попов, Географические названия. (Введение в топонимику.) Москва–Ленинград: Наука.
- POS VIII** = А[лександра] И. Лебедева, И[рина] С. Лутовинова, О[льга] С. Мжельская, Псковский областной словарь с историческими данными. Вып. 8. Ред. А[лександр] И. Корнев. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1990.
- POS XXVI** = И[рина] С. Лутовинова, М[арина] А. Тарасова, Псковский областной словарь с историческими данными. Вып. 26. Ред. Л[юдмила] А. Ивашко. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского университета, 2016.
- Požaritskaja 2005** = С[офия] К. Пожарицкая, Русская диалектология. Москва: Академический проект, Парадигма.
- Päll, Peeter 2003.** Petseri- ja Pihkvamaa kohanimedest. – Õdagumeresoomõ hummogupiir. Läänemeressoome idapiir. (Võro Instituudi toimõndusõq 15.) Toim Karl Pajusalu, Jan Rahman. Võro: Võro Instituut, lk 130–138.
- Päll, Peeter 2024.** Wiedemanni kohanimed. – Lee 30. Toim Tuuli Kaalep, Karin Kastehein, Ivi Tammaru. Tartu: Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Selts, lk 54–62.
- SDJ VI** = Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.). Том 6. Глав. ред. И[горь] С. Улуханов. Москва: Азбуковник, 2000.
- Selart, Anti 1998.** Tartu märter Isidor ja tema kannatuslugu. – Akadeemia, nr 3, lk 501–526.
- SK** = Arvis Kiristaja (koost), Setomaa kohanimed. (Seto Instituudi toimetised 1.) [Värska:] Seto Instituut, 2013.
- SNG** = Э[дуард] М. Мурзаев, Словарь народных географических терминов. Москва: Мысль, 1984.
- SRJ XV** = Словарь русского языка XI–XVII вв. Вып. 15. Персть–Подмышка. Глав. ред. Г[алина] А. Богатова. Москва: Наука, 1989.
- SSA II** = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. Kd 2. L–P. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.) Peatoim Ulla Maija Kulonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 1995.
- SUP** = Свято-Успенский Псково-Печерский монастырь. К 525-летию Свято-Успенского Псково-Печерского монастыря (1473–1998). Псков: Свято-Успенский Псково-Печерский монастырь, 1998.
- Truusmann 1897** = Ю[ри] Трусман, Этимология местных названий Псковского уезда. Ревель.

Vassiljev 1882 = И[ван] И. Василев, Опыт статистическо-географического словаря Псковского уезда Псковской губернии. Псков.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1973. Eesti-saksa sõnaraamat. Estnisch-deutsches Wörterbuch. 4., muutmata tr. teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.

Enn Ernits (sünd 1945), PhD ja DVM, Eesti Maaülikooli emeriitdotsent (Friedrich Reinhold Kreutzwaldi 1a, 51014 Tartu), enn.ernits@emu.ee

On the origin of the Estonian name *Petseri*

Keywords: toponyms, etymology, Estonian language, Old East Slavic language, Russian language

There are several explanations for the origin of the name of the town of Petseri (Russian: *Печоры*) and its monastery (commonly referred to as *Печерский монастырь*). The author of this article is convinced that the name *Petseri* derives from the Old East Slavic word *печера*, meaning 'cave'. The formation of the toponym is inspired by the sandstone cave, which is closely tied to the history of the Petseri monastery. There is no reason to associate the name with that of the village of Paatskõhka, as that is based on a personal name. According to current information, *Petseri* first appears in the Estonian written word on a map of the Baltic Sea provinces compiled by Ernst Wilhelm Woldemar Schultz in 1859.

Enn Ernits (b. 1945), PhD and DVM, Estonian University of Life Sciences, Associate Professor Emeritus (Friedrich Reinhold Kreutzwaldi 1a, 51014 Tartu), enn.ernits@emu.ee